

לספר כדי לחיות...

תיאטרון עדות - מפגש בין דורי

סיפור השרדותם ותקומתם של שורדי השואה
ודור שני תושבי תל מונד
בהשתתפותם של תלמידי שכבה ט' בבית החינוך ע"ש רבין
יצרי התוכנית מנחים במאים ומפיקים: עירית ועזרא דגן

עם הרבה אהבה-אמא ואבא" גלויה לאפרים שנשלחה משלגוטרין למחנה העבודה רימסובאט. הונגריה 1943.

אשל - האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל
'ג'וינט ישראל', בשיתוף 'ועידת התביעות'
פרויקט תיאטרון עדות ה- 28 • פברואר 2011

The Conference on
Jewish Material Claims
Against Germany

משרד החינוך
השרות לזקן

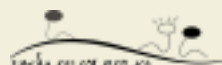
עמותת תיאטרון עדות
לספר כדי לחיות

המועצה המקומית
תל מונד

מנחם טל מונד
מנחם טל מונד

התחנה התיאטרלית ע"ש רבין
תל מונד

"Testimony Theater - To tell in order to live"

Holocaust Survivors and Pupils in an Educative and Therapeutic Project.
Program running, instructing, editing, writing, directing and producing by
Irit and Ezra Dagan

The Testimony Theatre performs all over the country thanks to
"JDC-Eshel's" and "Claims Conference",
professional assistance and financial support

ניהול תקציבי ומקצועי: 'אשל' האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים לזקן בישראל
'ג'וינט ישראל', בשיתוף 'ועידת התביעות', משרד הרווחה והשירותים החברתיים השירות לזקן
ניהול הפרויקט הארצי – מנהלת בכירה לתוכניות קהילתיות באשל: מגי גד

יוצרי התוכנית, מנחים במאים ומפיקים: עירית ועזרא דגן

עריכת עדויות וכתיבה: עירית דגן

מלחין ומנהל מוסיקלי: עמרי דגן

שירה: עמית מזרחי

גיטרה בס: רון חצור

קלרניט: דנה רייטר

מצגת אלקטרונית והפעלה: אולג קוגוט

עיצוב תאורה והפעלה: נמרוד דגן

הגברה ותאורה: לאון קאושנסקי

תודות ל:

מר שלמה רצבי – ראש מועצת תל מונד

עו"ד ריבה אמיר – יו"ר הנהלת המתנ"ס

מר אבי אליהו – מנהל מתנ"ס תל מונד

מר ישראל וילוז'ני – מנהל קריית החינוך ע"ש יצחק רבין

גב' אסנת אריאל – מנהלת חטיבת הביניים

גב' ענת קצלניק – רכזת שיכבה ט' בחט"ב

גב' אביטל לובוצקי – מפקחת מחוזית של משרד הרווחה

גב' דינה וולדמן – מנהלת מח' הרווחה במועצת תל מונד

גב' בתיה מורבצ'יק – עו"ס, מרכזת תחום זקנה

גב' ציפי מעוז – רכזת תרבות יוצאת

גב' נטלי וולף – רכזת תרבות מתנ"ס תל מונד

לצוות התפעול של מתנ"ס תל מונד

צילומי סטילס: עמרי דגן | גרפיקה: אדום אדום

"לספר כדי לחיות... לחיות כדי שנוכל להגשים את צוואתם של שארית הפליטה, הניצולים מהאש והתופת – לזכור ולעולם לא לשכוח. סיפוריהם המצמררים בין היתר באמצעות הפרוייקט החשוב של "תיאטרון עדות", הם לא עניינם בלבד, אלא חלק מהזיכרון הקולקטיבי של עם ישראל ושל כל יהודי ויהודי באשר הוא. ההווה והעתיד של כל אחת ואחד מאיתנו תלויים בהתייחסותנו הרצינית והאחראית לעברינו ובכלל זה השואה. כפי שהגדיר זאת יגאל אלון ז"ל, "עם שאינו זוכר את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".

השואה היתה טרגדיה אנושית נוראית המחייבת חשבון נפש היסטורי ונוקב שלנו ושל העולם כולו עד סוף כל הדורות. "תיאטרון עדות" מאפשר לניצולי השואה לפתוח את סגור ליבם בפני הדור הצעיר ע"י הצצה מרגשת למקומות וזמנים אפלים וחשוכים שלזכרם נצעד לעד בנתיבי התחייה והתקומה של עמינו. תודה מקרב לב לעמותת "תיאטרון עדות – לספר כדי לחיות", לעיריית ועזרא דגן, לאגודת אשל, למתנ"ס תל-מונד, לבית החינוך "רבין" ולתלמידינו היקרים שבזכותם ניתנה לנו האפשרות להיות שותפים לחוויה בלתי רגילה בעוצמתה הרגשית היוצרת בליבנו את תחושת הזהות והמחויבות לשמור מכל משמר על עצמאותנו כאן במדינת ישראל כמולדת העם היהודי עם צבא משלנו שבזכותו יכולה להתקיים תקוותנו בת שנות האלפיים "להיות עם חופשי בארצנו, ארץ ציון וירושלים".

שלמה רצבי | ראש המועצה

תל מונד הינו הפרוייקט ה-28 של תיאטרון עדות. התוודעתי לעשייה המיוחדת והחשובה הזו בפרוייקט התשיעי שהתקיים בחדרה ובו השתתפה אמי, אירה מובשוביץ. רבות, אם כי לעולם לא מספיק, דובר על חשיבותו של תיאטרון עדות, עבור שורדי השואה, בהיותו כלי לחשיפתו ועיבודו של סיפורם האישי למען לא יישכח. זהו תהליך טיפולי וחברתי בעל ערך עליון. יתרה מכך, עלינו לשים לב ולהעריך את האפקט החינוכי ואת תרומתו האדירה של הפרוייקט לחברה הישראלית כמו גם לכל נער ונערה המשתתפים בו. ולכן בדברי הפעם ברצוני להעלות על נס ולהאיר באור גדול דווקא את הצעירים המשתתפים בפרוייקט. בעידן זה בו בני הנוער ואולי לא רק הם מנהלים קשרים בינאישיים דרך "אתרים" "רשתות חברתיות" "בלוגים" "טוויטרים" וכד' וכאשר המילה "שורדים" מתקשרת אצלם לשורדי תכניות הריאליטי, מתמסרת לה קבוצת בני נוער להקשיב באופן אמיתי, לגעת, ללטף, לחבק ולתמוך בקבוצת אנשים זקנים, שורדי שואה, המכונסים בעצב גדול סביב נושא טעון וכבד, ומסייעים להם לפרוק את המשא, נמצאים איתם לאורך תהליך טיפולי מורכב ובסיום התהליך אף מספרים את סיפורם על הבמה. אשרינו שנתברכנו בבני נוער כאלה ותודות לכל השותפים בפרוייקט תיאטרון עדות – תל מונד עיריית ועזרא דגן, אש"ל, המועצה המקומית, התורמים והתומכים היקרים.

ישראל מובשוביץ | יו"ר עמותת 'תיאטרון עדות'

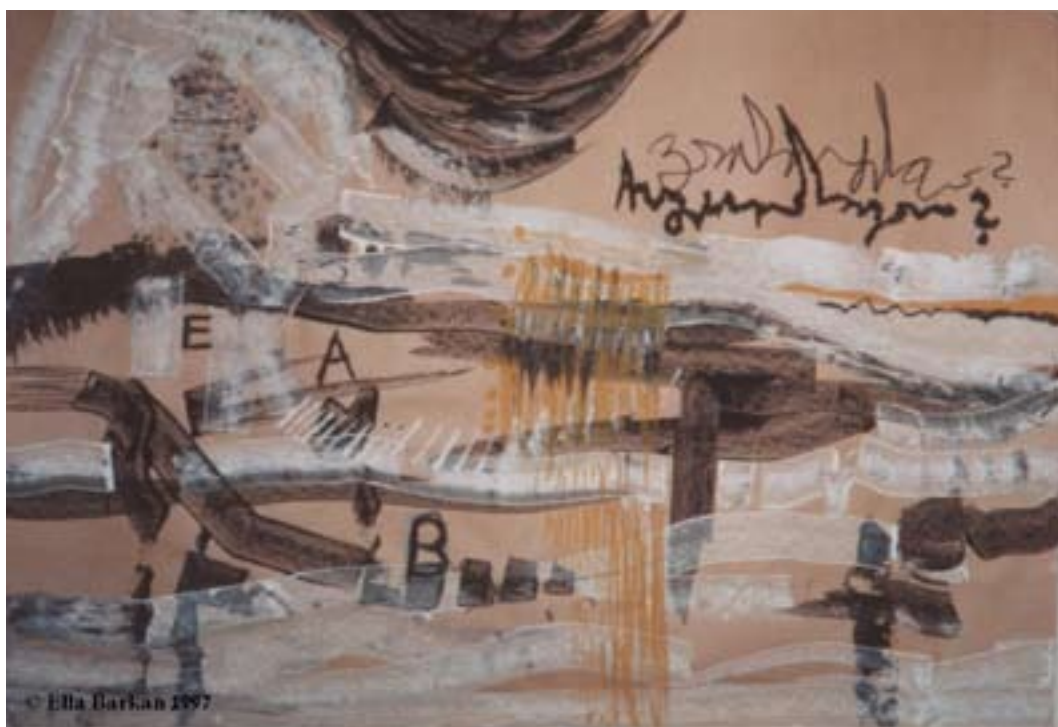
סיפור השואה והשפעתה על עם ישראל, על משפחות הנספים ועל השרידים שניצלו, חייב לא רק להשמר בזכרון הלאומי אך גם להיות מועבר לדורות הבאים. אחד האמצעים החינוכיים המוצלחים שפותחו לאחרונה הוא "תיאטרון עדות" אשר מאפשר לדור הצעיר ללמוד ולחוות ממקור ראשון את אשר קרה לעמנו. "תיאטרון עדות" התגלה גם כגורם מסייע לניצולי השואה עצמם, בכך שהוא מאפשר להם להעלות את זכרונותיהם ולעבד אותם לאור מצבם האישי, המשפחתי, החברתי והלאומי כיום. אין זה "תיאטרון" במובן התרבותי של המושג, אלא חוויה מרגשת אשר סוחפת את הקהל יחד עם ניצולי השואה ובני הנוער אשר על הבמה. תודה למשתתפים שלקחו חלק ביצירת החוויה המרגשת ותודה למארגנים ולמבצעים שתרמו לביצוע המוצלח.

פרופ' יצחק בריק | מנכ"ל אשל – האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל

פרויקט תיאטרון עדות הינו בעל חשיבות רבה בשימור זיכרון השואה ובהעברתו לדורות הבאים. מתנ"ס תל מונד לקח על עצמו לארגן את ביצועו של פרויקט חשוב זה בתל מונד מתוך הכרה בערך העליון של הנצחת זכר הנספים וסיפור גבורתם בזמן מלחמת העולם השנייה. במסגרת הפרויקט, העבירו הניצולים את סיפוריהם האישיים לתלמידי כיתות ט' בבית החינוך רבין. בסוף התהליך בהנחייתם ובבימויים של עירית ועזרא דגן מעלים התלמידים הצגה מרגשת בה יסופרו הסיפורים ששמעו במהלך העבודה המשותפת. ברצוני לברך את כל אלה שנטלו חלק בפרויקט מרגש זה. אין לי ספק כי בדרך זו יישמר הזיכרון לאורך הדורות ובכך יאפשר לנו את המשך חיינו במדינה ריבונית וחזקה – מדינת ישראל

עו"ד ריבה אמיר | יו"ר הנהלת המתנ"ס

שקופיות וטערה ומה כתב כאן? עבודה של אלה ברקן 97

דרכים רבות יש לנו, העם היהודי, לשמר את הזיכרון של האסון הגדול ביותר שעבר עלינו – זיכרון השואה. פרויקט תיאטרון עדות, מהווה ללא ספק את אחת הדרכים המשמעותיות והחזקות ביותר וזאת משום שהוא מאפשר מפגש יוצא דופן ובלתי אמצעי בין ניצולי השואה לבין בני הדור הצעיר, הגדלים במציאות שונה לחלוטין ובמדינה ריבונית חזקה ועצמאית, מדינת ישראל. המפגש הזה, בו מספרים הניצולים את סיפוריהם האישיים, המצמררים והמרגשים, לבני הנוער אשר הופכים את הסיפורים להצגה מהחיים, משלב בתוכו למעשה את המסר החשוב לכולנו – "לזכור ולא לשכוח". לזכור ולהזכיר לדורות הבאים את אותם האנשים שבזכותם זכינו לגדול ולגדל דורות רבים לעם היהודי במדינה יהודית. עבורנו במתנ"ס הייתה זו זכות גדולה להיות שותפים בארגון והוצאה לפועל של הפרויקט בתל מונד. תודתנו נתונה לכל השותפים בפרויקט ובמיוחד לעירית ועזרא דגן על עבודתם הברוכה עם הניצולים ועם בני הנוער והצלחתם להשאיר בנו חותם שלא יישכח לעולם.

אבי אליהו | מנהל מתנ"ס תל-מונד

"לספר כדי לחיות" חרטו עירית ועזרא דגן על דגלם. ואנו בבית החינוך מתרגשים ומודים על ההזדמנות שניתנה לנו לקחת חלק במסע חשוב זה. מסע הפותח צוהר חווייתי ורגשי של לימוד והיכרות עם מאורעות השואה בדרך בלתי אמצעית ובדרך של קשר אמיץ לניצולים עצמם ולדור השני. חמישה עשר תלמידים ותלמידות משכבה ט' חברו ל"תיאטרון עדות", תורמים ונתרמים, לומדים וזוכרים, ומשפיעים בטובם על כלל התלמידים והמורים. תודה לעירית ועזרא דגן על מפעל החיים העוזר להנציח כדי לא לשכוח, לשיר כדי לא לוותר, לספר כדי לחיות.

ישראל וילוז'ני | מנהל בית חינוך ע"ש יצחק רבין תל מונד

98 תל מונד, יצחק עזרא

"לספר כדי לחיות..."

לפני כשנה יצאו מספר תלמידים משכבה ח' של חטיבת הביניים למסע מרתק; מסע לו שותפים שורדי שואה מדור ראשון ומדור שני. במהלך מסע זה זכו כל השותפים לחוות חוויות מרגשות ומשמעותיות; לשורדי השואה נתנה הזדמנות לחזור ולהיזכר באירועים אישיים ומשפחתיים קשים ולשתף את בני הנוער הכמהים להאזין לכל הסיפורים המרגשים. בסופו של המסע, אנו בטוחים שנתר חותם בל יימחה בכל אחד ואחת משותפיו. עירית ועזרא דגן ליוו את המתנדבים מהרגעים הראשונים ועד לסיום ברישות ובמקצועיות ועל כך תודתנו. פרויקט תיאטרון עדות, הינו אחד מאבני הדרך שתלמידינו חווים במהלך הלימודים בבית החינוך, הרואה בהנצחת זכרם של קורבנות השואה ערך עליון. אנו מאמינים שניתן ליצור קשר משמעותי, ערכי ועמוק יותר עם נושא השואה, ככל שנשכיל להפעיל ולחשוף את תלמידינו במהלך שהותם בבית החינוך.

אסנת אריאל | מנהלת חטיבת הביניים בבית החינוך ע"ש יצחק רבין, תל מונד

“לספר כדי לחיות...” “תיאטרון עדות” – מפגש בין דורי, ייחודי, הבא לחבר בין ניצולי השואה לתלמידינו הצעירים, חיבור המגלם בתוכו מונח חשוב – “עתידי הזיכרון”, אותו טבע פרופסור מנחם בן שושן. בכל מסכת החיים שלנו ושל עמי העולם, העבר הוא פרק מכונן לא רק של ההווה, אלא גם של העתיד לבוא. “עתידי הזיכרון” מגלם בתוכו לא רק את עצם זיכרון השואה, אלא את ההמשכיות, זו הצרובה בתודעה שלא תמחק לעולם. המפגשים, שיצרה התוכנית הם הזדמנות מיוחדת במינה בעבור ניצולי השואה, כל עוד הנם במת החיים, להניח את היסודות למסר הזה, שלא ייעלם לעולם, שהרי “עתידי הזיכרון” ייקבע בחלקו על פי התכנים, שייקלטו על ידי הדור הצעיר. מודה אני על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה של שכבתי להשתתף בעיצובו של המונח – “עתידי הזיכרון” באמצעות פרויקט “עדות”.

ענת קצלניק | רכזת שכבה ט' בית החינוך ע"ש רבין תל מונד

“הייתה לו לאבא שלי גבעה קטנה / במקום האצבע בין האגודל לאמה, דם שהביא אתו משם. / והיה בה יפי באותה הגבעה / משהו שהתריס ואמר גבורה כי אצבע אחת הקריב / רק אצבע אחת / ולא נתן להם את כל היד.”. רבים שבאו משם מן המקום ומן הזמן שלא דיברו בהם היו אותות מקועקעים, תזכורת מתמדדת, והם לא שכחו. הם זכרו היטב את הכאב, את ההשפלה, את האובדן ואת העלבון הצורב, אך עשו הכל בכדי להמשיך לחיות, לבנות ולהיבנות. הם בנו מסביבם חומה וכלאו בתוכם רגשות, זיכרונות עולם ומלואו. תיאטרון עדות בא לאפשר לניצולי השואה, לוותר על החומה, להקל על מעמסת הזיכרונות שהם נושאים על גבם מאז, ולהעבירה אל הדורות הבאים. תיאטרון עדות מאפשר לדור – כמעט אחרון, שעדיין יכול לפגוש פנים אל פנים את אלה שהיו שם, להקשיב, לתת את הכבוד המגיע לגיבורים האלה שלחמו במלחמת ההישרדות, ויכלו לה. תודה לתושבי תל מונד ולתלמידים שלקחו חלק ביצירה החשובה הזאת וכן לעיריית ולעזרא דגן שהתעקשו, לא ויתרו והביאו אותה לסיימה.

בתיה מורבצ'יק | עו"ס מרכזת הטיפול בזקן המחלקה לשירותים חברתיים תל מונד

עבודתיה של אלה ברקן – בת לשורדי שואה

ציירת, חוקרת שורשים משפחתיים ומורה לאמנות פלסטית. M.A. בטיפול באמנות, למדה במדרשה לאמנות ברמת-השרון ובוגרת הסמינר למלאכה בגבעתיים. מאז שנת 2000 מעורבת בפרויקט הזיכרון ליוצאי ליבאו, לטביה, שהיווה מאיץ לתובנות חדשות ביצירתה. לראשונה נגעה בנושא “הריק” בתחילת שנות ה-80 בהקשר להיותה בת לניצולי שואה. מאז יצרה עבודות בהפסקות. הריק והשתיקה באים לביטוי בסדרת הציורים ‘מכתבים אל המתים’. אלה השתתפה בפרויקט ‘תיאטרון עדות’ ה-2, בתל אביב 2010.

“אות המופת החברתי” – כנס ישראל שדרות לחברה 2010 לעירית ועזרא דגן על תרומתם לחברה

עירית דגן

מרפאה בהבעה ויצירה, M.A. בדרמה תרפיה, שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. בוגרת בית הספר למשחק “בית צבי”, וספרות עברית באוניברסיטה העברית. שיחקה בתיאטרון “הבימה” ובתיאטרון לילדים ולנוער, מנהלת הוראת תיאטרון בתוכנית “קרוב” למעורבות בחינוך. דור שני להורים ששרדו את אושוויץ ו”מחתרת הבריחה” בהונגריה וטרנסילבניה, ושאיבדו את כל משפחותיהם יוסף ולוי בשנה האחרונה למלחמה.

עזרא דגן

שחקן התיאטרון “הקאמרי” ת”א, במאי ומורה למשחק מסוגנן ופנטומימה באוניברסיטת חיפה. בוגר מגמת התיאטרון בבית ספר “רננים”, הסטודיו של נולה צילטון ופנטומימה בסטודיו של קלוד קיפניס. שיחק בתיאטרון “הבימה” במשך 15 שנה. מלמד תיאטרון מסוגנן ב”בית צבי”. גילם את דמותו של רבי מנשה לברטוב, בסרט “רשימת שינדלר” של סטיבן שפילברג. חלק ממשפחתו, 6 נפשות בני משפחת פינטו שחייתה בפאריס, נרצחו באושוויץ.

תיאטרון עדות – על נושאי הפיד, על חמלה נתינה ותקווה

השואה תשאר לעד כתקופה האפלה ביותר של ההיסטוריה, כאסון הגדול ביותר של האנושות. לעולם לא נוכל לעמוד על טיבו של הרוע המוחלט שהתגלה בשואה. כהמשך לרצון גרמניה הנאצית למחוק את זיכרון העם היהודי, קמים ומתרבים היום באירופה ובארצות הברית ארגונים מכחישי שואה. אנו כאן, עושים ככל יכולתנו להנציח ולשמר, כדי שלא יישכח הנורא מכל, וימשך החיבור בין הניצולים – שורדים לבין הדור חדש – צעיר, נושא הפיד.

נכון, מאוחר, אך לא מאוחר מדי. בתיאטרון עדות אנו רואים הזדמנות לשמוע ממקור ראשון על אנטישמיות והשפלה, על קור, רעב, כאב ופחד, על פרידה פתאומית מהורים ואחים, על אובדן, מחסור ובדידות אין סופית. הדור השלישי, כמו נכדיהם של הניצולים, משוחררים מהנטל הכבד, הם שיגידו בעוד שנים: ‘פגשנו ניצולי שואה אמיתיים. נגענו בהם, דיברנו אתם’. הנוער הנפלא והמסור הזה יכול לשמוע כאן ישירות מהשורדים סיפור אישי: להבין מהו ‘הצד הארי’ ולבטא מבלי להתבלבל: ‘טראנסניסְטְרִיָה’. שומעים בפעם הראשונה שמות של מחנות ריכוז, כפייה והשמדה, לומדים להבדיל בין אושוויץ, בירקנאו ובונה מונוביץ, וקולטים תאריכים: מתי זה התחיל בפולין, ובאיזו שנה בהונגריה וטרנסילבניה. שמות כמו מנגלה, יודקובסקי, קאסטנר, שינדלר, אנה פרנק, מונחים ומושגים כמו ‘ליל הבדולח’, ‘יודנראט’, ‘הפתרון הסופי’, ‘אקציה’, ‘סלקציה’ ו’טרנספורט’. ‘קאפו’, ‘מוזלמן’, ‘גסטאפו’, ‘וורמאכט’ ו’אס אס’. ‘רמפה’, ‘אפל’, ‘ניסויים רפואיים’, ‘מקלחות’, ‘קרמטוריום’ ו’צעדות המוות’, וכן: ‘בריחה’, ‘הסתתרות’ ו’זהות שאולה’. מילים מצמררות בשפה קשה ובלתי אפשרית: ‘ראוס’, ‘שנל’, ‘רפלוכטה – יודה’, ומבינים את משמעותן של המילים: ‘ללכת אל הגדר’, והכל מתוך סיפוריהם האישיים של המבוגרים, והכל פונה אל הרגש ובא לידי ביטוי במחזה הכתוב ובהצגה על הבמה. בערב ההצגה החוויה עצומה ומרגשת. יחד עם הסיפור הכואב נוצרת גם הרגשה של הזדככות. הקשר הנרקם והזיקה ההדדית בין המשתתפים חזקים ונמשכים גם בסיום ההצגות ואף בתום התהליך וסגירתו.

עירית ועזרא דגן

קלרה ברקאי (מיזלבר)

נולדה ב-1927 בנויפשט שבהונגריה. בת לאנטל וגיזלה, אחות לאריה, יוסף וציפורה. המלחמה הגיע אל נויפשט ב-1944, שם הועברה לגטו נויפשט. לאחר מכן הועברה לבית חרושת, שם לנה בחצר, משם העבירו אותה למחנה אושוויץ שבפולין. שם שהתה עד לסיימה של המלחמה. ב-45 חזרה לנויפשט. בשנת 46 הפליגה על ספינת מקס נורדאו ועלתה לארץ. בשנת 46 נישאה לאברהם סילאגי, לאחר מכן התגרשה והתחתנה בשנת 71 עם אברהם ברקאי (משם השם משפחה) ולאחר מכן התגרשה שוב. לקלרה בן ובת: רענן וחנה, -7 נכדים ו-6 נינים.

דינה דואני (לחמיש)

נולדה בשנת 1938 בנינגזי. הוריה מרים (תימם) וחלפו לחמיש, אחיה: אברהם, רחל, אסתר, חנה, תקווה, ובת שבע. בתחילת המלחמה, כשהייתה בת 3 הועברה למחנה ג'אדו שבלוב. שם שהתה עם הוריה, אחיה אברהם ואחותה רחל. בסוף 42 יצאו מהמחנה וחזרו לבנגזי. בשנת 49 ב-1 באוגוסט, עלו ארצה הוריה, אחיה אברהם, רחל ואסתר ודינה. בשנת 57 ב-14 לאוגוסט, התחתנה עם רחמים דואני, ולהם 4 ילדים: מנחם, שמחה, צביקה, ומירה. כיום יש לה 12 נכדים ונינה אחת.

מינה לזר (שוורץ)

נולדה בשנת 1922 בעיר בוזאו ברומניה ברומניה למשפחת שוורץ. ההורים יצחק וברטה והאחים: סימון, שריקה ואהרון. האם ברטה נפטרה כשמינה הייתה בת 6 חצי, והאב נפטר בהיותה בת 12. מינה גודלה ע" אחיה סימון ושריקה. בתחילת המלחמה, בהיותה בת 15 הועסקה בעבודות קשות במחנה צבאי רומני. עם תום המלחמה, בהיותה בת 17, עברה לבוקרשט, שם החלה את לימודיה, אך סולקה בגלל היותה יהודייה. ב-44 נישאה לפטר לזר. ב-54 עלתה לארץ עם בעלה ובנה היחיד, לוצ'י, והתיישבו בתל מונד. פטר בעלה נפטר לפני כ-13 שנים. מינה כיום סבתא ל-4 נכדים.

אפרים פורת

נולד בשנת 1922 בכפר ואניולה בהונגריה, בנם היחיד של מרדכי פייפר וזהבה לבית שוורץ. בסוף 43, עם כניסת הגרמנים, בהיותו בן 11 עברה המשפחה לשלגו-טאריאן. האב גויס למחנות עבודה של הצבא ההונגרי, את אביו פגש רק בארץ. אפרים גויס לעבודות כפייה באונגבר בקרפטים. האם זהבה הועברה לגטו ומשם לאושוויץ ולא חזרה. אפרים נמלט וחזר לשלגו-טאריאן. בבודפשט הצטרף לתנועת "העובד" ועלה לארץ ב- 45 באנייה "וינגייט", שנתפסה בידי הבריטים. שהה בעתלית ועבר לתל יוסף. ב- 46 הועבר ע"י הבריטים לרפיח. ב- 47 עבר לכפר יהושע. ב- 48 גויס לצה"ל למחוז הנגב. ב- 53 נשא לאישה את שרה לבית צוויג, כל השנים היה עובד סוציאלי בפנימיית "חברת נעורים", וב- 57 עברו לתל מונד. לאפרים ושרה בן ובת: יואב ורבקה ונכד אחד.

לאה קליין (ליטנר)

נולדה בשנת 1923 במושבה דמשר שבהונגריה, להוריה מרדכי - יוג'ף, וחייה-אטר לבית ברון. בתחילת המלחמה הייתה לאה בת 21 כשנלקחה לאושוויץ. מאושוויץ הועברה לאה לרבנסברוק. ב- 45 בגרמניה, הסתיימה המלחמה בשביל לאה. ב- 45 נישאה למשה קליין. ב-46 הפליגה לארץ באוניית "כנסת ישראל", שנתפסה בידי הבריטים ונשלחה לקפריסין. שם שהתה 9 חודשים. לאה עלתה לבסוף לארץ בשנת 46. ללאה 2 בנות: חיה ודליה, 6 נכדים ו- 8 נינים.

אשר ארד

נולד ב- 1938 בפלואשט שברומניה. בנם של מלכה (נחמנזון) ואריה אגטשטיין, לאשר שלושה אחים ואחיות: משה, שרה ודוד. ב-39 עם פרוץ המלחמה, אשר היה עדיין תינוק בן שנה. במשך המלחמה ועד סופה אשר ומשפחתו נשארו בביתם, בסוף המלחמה אביו חזר הביתה אחרי שנתיים ממחנה עבודה. ב-47 הפליגו אשר ואחותו שרה לארץ, באונייה בשם פן-קרשצ'נת. בהגיעם לארץ נעצרו בידי הבריטים ונשלחו לקפריסין. שם שהו 4 חודשים. ב-48 הגיעו לארץ. בצבא שירת אשר בחיל השריון, ובשנת 60 נשא את חווה בן יעקב לאישה. לאשר וחווה בן ושתי ובנות: מלי, מיקי ומאיה ו- 9 נכדים. כיום עוסק אשר ברפואה הוליסטית.

נר הזיכרון – דור שני בפרויקט תיאטרון עדות בתל מונד

שרה יסברג

"נולדתי בתל מונד ב-1948 לחנה וצבי ליברפרינד ז"ל ששרדו את התופת בפולין, ועלו לארץ אחרי שאיבדו את בני משפחותיהם וילדיהם. אבא צבי ז"ל איבד את אשתו רוז'יה לבית גליקסמן ואת ילדתו חנהלה' בת ה-3 באושוויץ, ואימי חנה ז"ל איבדה את בעלה יוסף קורנפלד ובנם זיגוש בן ה-6 באקציית הילדים במחנה פלאשוב. חנה נדדה בכפרי פולין, התגנבה לגטו קרקוב, נשלחה למחנה פלאשוב, ומשם הועברה למחנה סקרז'יסקו, והועסקה במפעל לייצור חמרי נפץ ושחררה לאחר צעדת המוות. אבא צבי הועסק במחנות כפייה הצבא הגרמני באזור גרוס רוזן. לאחר המלחמה, ב-45 נפגשו צבי וחנה במחנה עקורים בגרמניה והפליגו בספינת המעפילים "אקסודוס" – "יציאת אירופה 1947", נתפסו ע"י הבריטים והוחזרו לגרמניה. הם עלו שוב לארץ באפריל 48 בעלייה בלתי

ליגאלית, זמן קצר לפני הכרזת העצמאות של מדינת ישראל, והקימו את ביתם בתל מונד. נולדתי להורי בהיותם בגיל מבוגר יחסית, ונתתי משמעות לחזרתם לחיים. אני מודעת עד היום לאושר הרב שהסבתי להם, בכך ראו את ניצחונם על הצורר הנאצי. אני נשואה לאהרון ויסברג ולנו שתי בנות ענת ומיכל וארבעה נכדים מקסימים: יפתח, אייר, אורי וניצן, גם הם תושבי תל מונד. כיוון שאנו "העדים של העדים", שנינו מקדישים זמן רב לנושא זיכרון השואה והנצחתה, ופעילים בארגוני הקהילות שמהן הגיעו ההורים: כשאנו, ודוביצה ורובנה, כל זאת מתוך תחושת שליחות להנחיל לדורות הבאים את מורשת השואה ולהוקיר את עובדת היותנו עם חופשי בארצו..."

צילה-שרה מצרי (קייט)

"נולדתי בסוף 1948 בלובלין שבפולין להורי לובה זילברשטיין וישעיהו קייט שנשארו בחיים על אף שמשפחתם הושמדה. נולדתי בבית חולים קתולי לביל חג המולד ואמי ראתה בזה אירוע סמלי שציין את ניצחונה על כל מי שרצה להשמידה. אמי נולדה וגדלה בעיר לודז' לרפאל וצירל זילברשטיין וחיה חיים נוחים כבת הצעירה במשפחה. כשהגרמנים סגרו את הגטו החליטה אמי, שהייתה אז בחורה צעירה ויפה, לברוח ביחד עם חברים לאוקראינה. משם היא המשיכה לנובוסיבירסק. למרות שחלתה מאד, היא שרדה ובתום המלחמה חזרה לפולין כדי לגלות שכל משפחתה הושמדה. אבי נולד וגדל בפולבי שליד לובלין לשרה ומוטל קייט. כאשר נכנסו הרוסים לאזור שרת אבי כחייל בצבא הפולני ונלקח בשבי הרוסי והובל לסיביר, בדרך אבי וחברו הטוב קפצו מהרכבת והסתתרו. הגיעו לטשקנט ושם עברו את תקופת המלחמה בחברת רועים ועבדו אתם. לאחר המלחמה חזר אבי לעירו כדי לגלות שהוליכו את כל הקהילה למיידנק להשמדה.

הורי נפגשו ונישאו לאחר המלחמה בדרך חזרה לפולין. הכאב על הדרך שבה בני המשפחה אבדו והחיפוש אחר שרידי משפחתם ליוו אותם עד יומם האחרון. הם עצמם נשארו בחיים תודות לתושייה שלהם ויצר החיים שגבר על הכל.

עיבוד מחשב: אילי קוגום

קבוצת תיאטרון עדות – תל מונד

”תיאטרון עדות – הד לניצחון הרוח”

שואה היא טראומה נפשית שאין מילים לתארה, ואין לה עדים. החוויות של הניצולים שנותרו ללא עיבוד ממשיות לחיות, בתוכם, ולהחיות כל פעם מחדש, כאילו הן אינן חוויות מן העבר, אלא עדיין מתרחשות ומתקיימות. המתים דוממים, והשורדים נותרו ללא קול בהעדר מילים, שיוכלו לתאר את מה שחוו וראו. אלה ששמשו עדים מבחוץ סרבו לשאת בתפקיד, ונותרו אילמים, חרשים ועיוורים. חברי ”תיאטרון עדות”, העמידו במה להשמיע את מה שלפנים נותר ללא הד. קולם הפקיע את האלם. ניצולי השואה מספרים לעיתים, בפעם הראשונה את סיפורם באמצעות השפה הדרמטית. התיאטרון מאפשר מסגרת לסיפור הטראומה, שיוצרת מרחק אסתטי, חוויה שאינה מציפה מדי. בתיאטרון-עדות, עם עזרא דגן כבמאי, ועירית דגן כמטפלת בהבעה ויצירה, ובדרמה תרפיה, שיתוף בני הנוער בעשייה התיאטרלית, הוא ממד נוסף, כאשר הסיפור שהיה עד כה של השורדים בלבד, הופך להיות למעין, מסורת שבעל-פה שתמשך ותעבור מדור ודור. לבסוף, הקהל שיושב, מאזין ובוכה, יחד עם הניצולים, הופך להיות עד חי, למה שהיה עד כה, זיכרון קפוא בזמן.

בקבוצה מופלאה זו, עירית משתמשת בניסיונה הרב בתחום התיאטרון על מנת לאפשר לבני דורות אלו למצוא שפה שבאמצעותה יוכלו לספר את סיפורם זה לזה, מתוך רגישות רבה למורכבות של קבוצה כזאת, ולסכנה של ריטראומטיזציה, עירית, מנצלת את כלי הדרמה כדי לעבוד עמם באופן לא מציף וכדי להכיל את עצמת רגשותיהם, ומאפשרת לכל אחד מבני הקבוצה לעבוד על פי יכולתו וצרכיו. הבמה שמעמידים עירית ועזרא דגן, יוצרת שפת חדשה המשחררת את הניצול, מן המסע הכבד, ומעלה את זיכרון היחיד אל הזיכרון הקולקטיבי. מלאכת התיאטרון של חברי ”תיאטרון-עדות” איננה עומדת בפני עצמה. היא קושרת אותם ואתנו אל עבודת התיאטרון שהתקיימה, בתוך איימי המחנות ונתנה מפלט לרוח האדם. הנאצים ניסו להשמיד את הגוף ולהרוס את הנפש, ”תיאטרון עדות” הד לניצחון הרוח על כוחות הרשע, אז ועכשיו.

דר' צביה זליגמן – מומחית לטיפול בטראומה, יועצת ומלווה של פרויקט תיאטרון עדות. פסיכולוגית קלינית במרפאת המבוגרים בשירות הפסיכיאטרי בבית החולים ”איכילוב”, ת”א.

הדור השלישי, תלמידי שכבה ט' בבית החינוך ע"ש רבין

מאחור – מימין לשמאל:

מאיה בק, ליאור וויל, נטע כספי, נגה אולמן, נעם יהב, רגב צליק, נועה מידזיגורסקי, עמרי מנדלבאום, בר הרלאר
לפנים – מימין לשמאל:

יעלה דהב, מאי כרמל, עדי איזנברג, שחף דרומי, ליאב רוגינסקי, רון קיבה.

הנגנים בהצגה

עמרי דגן – מלחין מעבד מנהל מוסיקאלי ונגינה בפסנתר
דנה רייטר – קלרניט | רון חצור – גיטרה בס | עמית מזרחי – שירה

השירים והלחנים בהצגה:

כל המנגינות והמוטיבים: עמרי דגן
'שיר מן היום' – מילים: אברהם סוצקובר, לחן: עמרי דגן
'לכי ילדתי' – מילים: מרגלית סיון, לחן: עמרי דגן
'תחת זיו כוכבי שמים' – מילים: אברהם סוצקובר, לחן: אברהם ברודנו
'פרח' – מילים: צרויה להב, לחן: יהודה פוליקר

פרויקט תיאטרון עדות לספר כדי לחיות בתל מונד מוקדש לחברת הקבוצה – עליזה

עליזה – אליזבת לנט לבית פוגל – 1918-2010

נולדה בקרקוב שבפולין בשנת 1918. אביה, מאיר פוגל שרת בצבא ואמה, הנצ'ה הייתה מורה לגרמנית. אחיה, קרול סיים לימודי משפטים. מילדותה שקדה על לימודי הפסנתר. כשפרצה המלחמה הייתה עליזה סטודנטית למוסיקה בקונסרבטוריום. במרץ 41 אולצו לעבור לגטו. עליזה עבדה במתן שיעורים פרטיים לילדים וניהלה בביתה ספריה פרטית להשאלת ספרים. ביוני 42 נלקחו הוריה באקציה למחנה ההשמדה בלז'ץ ושם נרצחו. ב- 42 נישאה לנתן פלצמן. יחד עבדו בבית החרושת. ב- 43 נלקחה למחנה הכפייה פלאשוב שם הועסקה בעבודת פרך. באוגוסט 44 נלקחה למחנה ההשמדה אושוויץ בירקנאו. בעלה נכלל ברשימת עובדי שינדלר. עליזה סבלה את כל זוועות המחנה: רעב, קור, מחלות, השפלות וניצלה ממוות מספר פעמים. ב- 44 הועברה לגרמניה לעבודה במחנה וילישטל, ומשם למחנה טרזיינשטט בצ'כיה, שם שוחררה ע"י הצבא הרוסי במאי 45. בתום המלחמה חזרה לקרקוב. ב- 47 ילדה את בנה הבכור – אדם. עליזה עסקה בהוראת פסנתר והמשפחה חיה חיים נוחים ותרבותיים. ב- 58 עלו לישראל והתיישבו בתל-מונד. עליזה החלה לעבוד כמורה לפסנתר. ב- 1960 ילדה את בנה השני – חיים. בעלה נפטר ב- 67 בזמן מלחמת ששת הימים ביום בו נפצע בנה אדם בקרב. במשך השנים נולדו לה שלוש נכדות. ב- 2009 נפטר בנה הבכור, אדם. עליזה לימדה פסנתר ברציפות 65 שנה, מהם 53 בתל מונד, ממש עד ימיה האחרונים, בגיל 92. היא לימדה מאות תלמידים וזכתה לאהבתם והערכתם והפכה למוסד במקום מגוריה. בכל שנותיה סיפרה את קורותיה בשואה, במתנסים ובבתי הספר ככל שנתבקשה, וניסתה להנחילה לדורות הבאים. עליזה נפטרה ב- 24 ביולי 2010. עליזה הייתה אהובה ונערצת בקבוצת תיאטרון עדות. יהי זכרה ברוך.

צילומי חזרות: במרחב דגן

אנו, ניצולי השואה, מבקשים לומר לעולם בערוב ימינו:

"היום, כשאנו ניצולי השואה שהזכרון צרוב בבשרנו, באים להעביר את לפיד שליחות הזכירה לדורות הבאים, אנו מעבירים עמו גם את המסר היהודי שהזכרון צריך להוליך למעשה ולמחויבות מוסרית. הוא צריך להיות הבסיס לפעולה ומקור הכוח ליצירת עולם טוב יותר... לא הפכנו לשונאי אדם ולשוחרי נקם על דם נקיים... בחרנו בחיים. לא שקענו אל תהומות הייאוש, ולא איבדנו את האמונה באדם ובצלם אלוהים. אנו מבקשים לחלץ מהזוועה שחרצה בבשרנו מסר חיובי לעמנו ולעולם – מסר של מחויבות לערכי האדם והאנושות. השואה שייכת למורשת האוניברסאלית של כל בני תרבות. היא שקבעה את אמות המידה לרוע המוחלט. לקחי השואה חייבים להיות לקוד תרבותי של חינוך לערכים הומאניים, לדמוקרטיה, לזכויות אדם, לסובלנות וסבלנות, ונגד גזענות ואידיאולוגיות טוטליטריות. אנחנו ניצולי השואה הולכים ומתמעטים. בעוד שנים לא רבות לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם שיוכל להעיד "אני זוכר את מה שאירע בשואה". יוותרו רק ספרי זיכרונות ומחקר, תמונות וסרטים, ועדויות ניצולים, או אז יהפוך זיכרון השואה מגורל כפוי, החתום בבשרנו ובנשמתנו, לייעוד היסטורי שעל האנושות ועל הדורות הבאים לשאת באחריות, לצקת בו תוכן ומהות."

**מתוך "מנשר הניצולים" שהוקרא בבקעת הקהילות, יד- ושם, באפריל 2002,
בכנס "מורשת השואה – ההשפעות האתיות והמוסריות לאנושות"**

"תיאטרון עדות – לספר כדי לחיות"

עמותה שהוקמה לקידום, פיתוח והפצת פרויקטים חינוכיים המפגישים ניצולי שואה עם דור שני ושלישי, דרך טיפול בהבעה ויצירה אמנותית ודרמה תרפיה. יו"ר העמותה: ישראל מובשוביץ, וועד מייסד: חנה מרון, חווה קליינברג, אלנה קיאל, מירטה כהן, פנינה רוזנצוויג, מרדכי אלדר, טומי ברייער. מנכ"ל: עירית דגן.

www.edut.org.il www.testimony-theatre.org